

94 (477+438) (082)

У 45

Міністерство освіти і науки України
Генеральне консульство Республіки Польща у м. Вінниці
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
Факультет історії, етнології і права
Варшавський університет, Інститут етнології і культурної антропології
Університет Кардинала Стефана Вишинського у Варшаві
Державний архів Вінницької області
Вінницький обласний краєзнавчий музей
Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені К. А. Тімірязєва
Християнсько-демократичний союз поляків Вінниці
Центр історії Вінниці

УКРАЇНА – ПОЛЬЩА: ІСТОРИЧНЕ СУСІДСТВО

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

19 – 20 травня 2017 р.

І С Т О Р И Ч Н Е С У С І Д С Т В О

цей напрям виявляється в деяких колишніх маєтках і на польських цукрових заводах, де пани, оточені юрбою шляхти і дрібних поміщиків, ... нагадують про куточки Польщі». 26

Хоча такі куточки й залишалися в регіоні, фактично ж після повстання 1863 р. поляки остаточно втратили свій вплив на місцеве населення. На зміну колонізації, яка в першій половині XIX ст. продовжувала носити як побутовий, так і державний характер, прийшла русифікація, під якою розумілася в першу чергу деполонізація.

Джерела та література:

1. Кабузан В.М. Народы России в XVIII веке. Численность и этнический состав. – М.: Наука, 1990. – С. 24; 2. Перковський А.Л. Етнічна і соціальна структура населення Правобережної України у XVIII ст. // Історичні джерела та їх використання. Вип. 4. – К., 1969. – С. 205; 3. Пономарьов А. П. Етнічність та етнічна історія України. – К., 1996. – С. 141; 4. Перковський А. Л. Вказ. праця. – С. 228; 5. Центральний державний історичний архів України у м. Києві (далі – ЦДІА України). – Ф. 442. – Оп. 53. – Спр. 353. – Арк. 46; 6. Войцехівський Ю. С. З родоводу української польщизни: особливості мови і культури // Відродження. – 1993. – №9. – С. 73; 7. Саєвич М. Етнолінгвістичний атлас Прибужжя // Полісся. Етнікос, традиції, культура. – Луцьк, 1997. – С. 65; 8. Попович М. Нарис історії і культури України. – К., 1998. – С. 332–333; 9. Загайкевич М., Пилипчук р., Федорчук О., Кашуба О. Українсько-польські мистецькі взаємини XIX століття. – Львів ; Київ, 1998. – С. 26; 10. Крижанівський О.П. Церква у соціально-економічному розвитку Правобережної України. XVIII – перша половина XIX ст. – К., 1991. – С. 94; 11. Крижанівський О. П., Плохій С. М. Історія церкви та релігійної думки в Україні. У 3-х книгах. Кн. 3. Кінець XVI – середина XIX ст. – К., 1994. – С. 224–225; 12. Мацузато Кимитака. Польський фактор в Правобережній Україні с XIX по начало XX века // Ab Imperio. – 2000. – №1. – С. 97; 13. ЦДІА України. – Ф. 442. – Оп. 789а. – Спр. 330. – Арк. 1; 14. Киевлянин. – 1865. – №56; 15. Громачевский С. Г. Ограничительные законы по землевладению в Западном крае, с историческим обзором их, законодательными мотивами и разъяснениями. – СПб., 1904. – С. 2; 16. Свод законов Российской империи, дополненный по продолжениям 1906, 1908 и 1910 г. и позднейшими узаконениями 1911 и 1912 годов. – СПб., 1913. – Т. V–IX. – С. 780; 17. Марахов Г. И. Польское восстание 1863 года на Правобережной Украине. – К., 1967. – С. 239–240; 18. ЦДІА України. – Ф. 442. – Оп. 851. – Спр. 36. – Арк. 47; 19. Первая Всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 г. VIII. Волынская губерния. – СПб., 1904. – С. XVII; 20. Держархів Житомирської області. – Ф. 70. – Оп. 1. – Спр. 863. – Арк. 21; Спр. 855. – Арк. 1–8; Спр. 861. – Арк. 12 та ін.; 21. Волянь. – 1900. – №195; 22. Каппелер Андреас. Мазепинці, малороси, хохли: українці в етнічній ієрархії Російської імперії // Київська старовина. – 2001. – №5. – С. 13; 23. Шандра В. Київське генерал-губернаторство (1832–1914): Історія створення та діяльності, архівний комплекс і його інформативний потенціал. – К., 1999. – С. 125; 24. Чорний С. Національний склад населення України в XX сторіччі. Довідник. – К.: ДНВП «Картографія», 2001. – С. 8, 10, 12; 25. Каліщук О.М. Рівень національної свідомості на Волині та Галичині на початку XX ст. // Науковий вісник ВДУ. Історичні науки. – 2001. – №10. – С. 18; 26. Всеподданнейший отчет Киевского, Подольского и Волынского генерал-губернатора. – К., 1901. – С. 2–3.

Олександр Кожухар, Віталій Лисенко

Витоки та становлення концепції «Rzeczpospolita od morza do morza» у XIX ст.

Powstanie Polska od morza do morza.
Czekajcie na to pół wieku.
Chronić nas będzie zawsze Łaska Boża,
Więc cierp i módl się, człowieku.
Przepowiednia z Tęgoborza¹⁸.

Після поділів Речіпосполитої в кінці XVIII ст. з політичної карти Європи зникла могутня імперія, що була оплотом католицизму в Східній Європі, «щитом» від Османської імперії. Для польського народу дані події стали національною трагедією, адже їх держава була поділена між Австрією, Пруссією та Росією.

У К Р А Ї Н Я - П О Л Ї Щ А

Відродження власної незалежної держави – позачергове завдання, яке ставили перед собою представники польської національної еліти. В процесі реалізації даного завдання відбулося формування гегемоніальних концепцій пояснення необхідності відродження польської держави. Однією з них стала месіанська концепція держави, що омивалася б Балтійським та Чорними морями.

Концепція «Rzeczpospolita odmorzadomorza» включає в себе ряд складових, які, на нашу думку, потрібно пояснити, зокрема:

- аргументацію історичної необхідності відродження Польщі;
- національну ідею польського народу.

Пояснення історичної необхідності відродження Речіпосполитої, диктувалося подіями, що справили значний вплив на пояснення. На наш погляд, необхідно зупинитися на таких моментах: «польське питання» в політиці Наполеона Бонапарта, Листопадове 1830 р. та Січневе 1863 р. повстання в Царстві Польському та вирішення «польського питання» в імперії Габсбургів. Ці події, нашу думку, стали першопричинами формування аргументації польськими теоретиками необхідності відродження Польщі та загалом оформлення даної наукової візії.

Зокрема в пам'яті поляків залишалися події повстання під проводом Т. Костюшка 1794 р. , коли вперше народ піднявся на боротьбу проти загарбників, і незважаючи на його поразку, ці події стали прикладом для наступних поколінь. Не менш важливу рол у дану процесі відіграв Наполеон Бонапарт у 1807-1812 рр. На думку С. Ашкеназі, польське питання вміло використав Наполеон I у своїх військових планах. Створене ним Варшавське князівство ефективно слугувало розмінною монетою у дипломатичних переговорах з європейськими монархами. Французький імператор планував використати Князівство як свого союзника, польські землі мали стати плацдармом для наступу на Росію, а легіони - включити до складу своєї армії. Наполеонівські війни завершилися Віденським конгресом 1815 р. Одною з найважливіших цілей його учасників був політичний перерозподіл у Європі. Він торкнувся також польських земель. Хоча Річ Посполита не була відновлена, окремі її частини (Краківська республіка, Царство Польське) здобули урізані державні права⁹. Звичайно, це була поразка, однак ці події послугували для подальшого супротиву, прикладом того, що відродження Речіпосполитої цілком можливе. Адже кожна з держав, до якої входила частина польських земель, задля ослаблення інших підтримувала, хоч і не відкрито, боротьбу поляків за відновлення своєї державності.

Не менш важливими стали події Листопадового повстання 29 листопада 1830р. в Царстві Польському, що входило до Російської імперії. Його причинами стали жорстка реакційна політика російського самодержавства в регіоні, а приводом послугували чутки про відрядження польського війська на придушення Липневої революції 1830 р. у Франції. Кульмінаційним у повстанні стало рішення польського Сейму про детронізацію російського царя Миколи I, в якій зокрема зазначалося: « Найсвятіші та найурочистіші домовленості тоді є непорушними, коли щиро виконуються обидвома сторонами. Усьому світу відоме наше терпіння. Обіцяні під присягою двома володарями та зневажені свободи звільняють обидві сторони та польський народ від вірності. Сказані самим Миколою слова про те, що перший ж постріл з нашого боку завжди буде сигналом для загибелі Польщі не залишили нам надії на виправлення нанесених образ, не залишили нам нічого, окрім благородного горя. Таким чином, народ польський на сеймі зібраний, заявляє: він є незалежною нацією і має право віддати корону польську тому, кого вважатиме гідним її, на кого розраховувати буде, хто, приведений до присяги віри, твердо і без шкоди дотримуватиметься обіцяних присягою свобод»¹⁵. Звичайно, це був утопічний крок, і по-суті він де-факто ні до чого в тодішніх реаліях не призвів, однак де-юре польський народ відмовлявся від підданства російському царю, тобто колонія юридично відмовлялася від зверхності метрополії. Це підривало підвалини цілісності Російської імперії, і , по суті, слугувало лейтмотивом відродження Речіпосполитої.

Після придушення повстання у жовтні 1831 р. царизм вдався до жорстоких репресій проти учасників повстання, скасував конституцію Королівства і, одночасно, більшість ознак автономії польських земель: сейм, армію, елементи державності. Попри поразку, Листопадове повстання сприяло зростанню національної самосвідомості поляків, утвердженню ідеї національної державності, поширенню демократичних цінностей і настроїв, які проявились у прагненні до здійснення соціальних реформ та модернізації

І С Т О Р И Ч Н Е С У С І Д С Т В О

польського суспільства. Європейська громадська думка з симпатією поставилась до боротьби поляків з російським деспотизмом, а «польське питання» від того часу ототожнювалось зі справою боротьби проти реакції й абсолютизму за свободу та демократію у Європі. Західно європейські країни прийняли чисельну польську еміграцію (так звану «Велику еміграцію») на чолі з А. Чарторийським³.

Політичні ідеї «Великої еміграції» та А. Чарторийського лягли в основу запропонованої в 1849 р. ідеї створення «Rzeczpospolitoj od morza do morza» як надійного інструменту захисту Європу від російської експансії. Це пояснювалось зокрема тим, що в даний період по всій Європі пройшла т. зв. «весна народів» - хвиля революційних подій, які були придушені за допомогою російської армії. Ця концепція не мала на меті відродження незалежності Польщі, а лише розширення її території за рахунок польських та українських земель, що входили до складу Росії та їх приєднання до Пруссії. Це пояснювалось тим, що активну підтримку у вирішенні «польського питання» на зовнішній арені проводили Пруссія та Австрія за для ослаблення сусіда - Росії, а також їх більш ліберальною та поміркованою політикою відносно поляків. Однак згодом внаслідок жорсткої антипольської політики в Німецькій імперії (т. зв. політика гакатизму), що була характерною у д. п. XIX ст., концепція трансформувалася в більш радикальну, що ставила за мету відродження незалежної Речіпосполитої.

Після поразки Російської імперії у Кримській війні 1853-1856 рр. та початку буржуазних реформ в імперії 60-70-х рр. XIX. польська національна ідея отримала нове життя. Під впливом ліберальних реформ та часткової відміни реакційної політики в Царстві Польському визріли передумови до Січневого повстання 1863-1864 рр. Воно продемонструвало зміцнення патріотичних настроїв серед поляків, зростання національної свідомості ширших соціальних верств - ремісників, міщан, селян, котрі самими обставинами втягувалися до активного суспільно-політичного життя. Розв'язання селянського питання відкидало на другий план традиційні соціальні суперечності між селянами і шляхтою-землевласниками, створювало фундамент для національної консолідації. Аристократія і шляхта втрачали монополію на представництво національних інтересів, а розширення соціальної бази національного руху неодмінно вело до демократизації політичних програм. Важко переоцінити вплив повстання і посвяти багатьох його учасників справі національного визволення на формування суспільної свідомості сучасників. Повстанці і «польська справа» знайшли живий відгук і солідарність серед демократичних кіл європейської громадськості. Разом з тим, численні жертви і руйнування, яких зазнали поляки під час повстання і після його придушення, викликали певне розчарування у збройних методах боротьби, стимулювали пошук нових альтернатив відстоювання національної справи. Водночас повстання сприяло дальшому утвердженню в польській суспільно-політичній думці застарілого уявлення про неодмінну умову відродження Польщі в її «історичних кордонах», де литовцям, білорусам і українцям відводилася пасивна роль статистів. Міф «польських кресів» отримав чергове дієве підсилення³.

Січневе повстання загострило відносини між колонією та метрополією, прикладом цього слугує запровадження військового стану в Царстві Польському у 1864 р., що був відмінений лише після початку першої російської революції 1905-1907 рр., проведення насильницької асиміляції та русифікації краю (переведення польської мови на кирилицю, уніфікація адміністративної назви регіону в Привісельський край імперії, тобто повні відміна автономних прав польського народу та зневага до його історичного минулого), що в свою чергу вело до відвертих антагонізмів та конфронтації між імперією та підданими. Внаслідок даних процесів і відбулося поступове оформлення, хоч і не повноцінної, концепції «Rzeczpospolitoj od morza do morza».

Якщо в Російській імперії проводилась жорстка реакційна політика стосовно поляків, то в Австрійській імперії склалася відмінна ситуація. Внаслідок подій, що відбулися в імперії у середині XIX ст. цісар Франц-Йозеф I був змушений йти на поступки, за для збереження цілісності імперії та часткового вирішення національного питання, керуючись принципом «розділяй та володарюй». В 1867 р. цісар проголосив дуалізм імперії, тобто імперія стала Австро-Угорською та розпочав ліберальні реформи в імперії, одночасно надавши автономні права польському народу.

УКРАЇНА - ПОЛЬЩА

Зашкільняк Л. зауважує, що краківські консерватори твердо стали на позиції співпраці з Габсбургами, формуючи програму відбудови Польщі під їхнім скіпетром. Взамін за співробітництво вони вимагали подальшого розширення прав поляків у Галичині. Ці вимоги були сформульовані у «Резолюції» галицького сейму 24 вересня 1868 р. Не задовільнивши усіх вимог, цісар Франц Йозеф I упродовж кількох років запроваджував у життя основні положення «Резолюції», які в сутності дозволили полякам здобути польську автономію в Галичині. У 1869 р. за розпорядженням віденського уряду було запроваджено польську мову як офіційну в адміністрації, судівництві і освіті. 1871 р. створено посаду «міністра до справ Галичини», яку посів польський аристократ. Тоді ж було полонізовано Краківський і Львівський університети. У руках поляків опинилися всі основні важелі управління в Галичині; вони швидко розбудовували систему освітніх, культурних і господарських організацій. У зв'язку з цим і польські демократи, які спочатку стояли в опозиції, поступово перейшли на лояльні позиції співробітництва з монархією. Польські консерватори і ліберали мали велику користь від такої співпраці. Намісники Галичини і маршалки сейму завжди призначалися з числа польських консерваторів. Вони ж обіймали високі посади прем'єрів і міністрів у центральних урядах Австро-Угорщини: прем'єр-міністрами Австро-Угорської імперії були А. Потоцький (1870-1871 рр.), К. Бадені (1895-1897 рр.), міністрами фінансів - Ю. Дунаєвський, Л. Білінський, В. Коритовський, В. Залеський, міністром закордонних справ - А. Голуховський (молодший), міністром освіти - С. Мадейський, Л. Цвіклінський³. Тобто, поляки частково отримали свої автономні права. Порівнюючи ці поступки з ситуацією, що відбувалася в Царстві Польському де діяв військовий стан, стає очевидним, що на південно-східних польських землях склалися всі передумови створення плацдарму до відродження незалежності Польщі.

Таким чином, дані події справили вплив на становлення подальший розвиток ідеї «Rzeczpospolita odmorza do morza». Адже завдяки боротьбі польського народу або його співпраці з країнами-метрополіями формувалася ідея відродження незалежності та розширення Польщі. Незважаючи на відмінність підходів до «польського питання» від реакційного до поміркованого, ці події стали важливим чинником у формуванні даної теорії, що в кінці XIX ст. отримала свою наукову інтерпретацію.

Російський історик В. Соловйов підкреслював, що людство слід розглядати в цілому, як велику збірну сутність або соціальний організм, живі частини якого представляють різні нації. Органічна функція, яку виконує та чи інша нація – її істинна національна ідея. Разом з тим, людство слід розуміти, перш за все, як цілісний моральний організм. Виконання своєї соціальної функції кожною його органічною частиною – нацією – повинно спричинятись не матеріальною необхідністю, а моральним обов'язком⁷.

Польська національна ідея, сформувалася в синтезі ідеології сарматизму, тобто пояснення того, що польська національна еліта – шляхта є потомками стародавніх сарматів та ідей месіанізму та містицизму, тобто пояснення даної сентенції у руслі ортодоксального католицизму, адже потрібно пам'ятати, що Польща протягом багатьох століть була оплотом папської курії в Центрально-Східній Європі. Лейтмотивом до становлення національної ідеї стала теза з «Псалмодії польської» В. Кохановського: «І відродить Польща, і стане житницею Європи та християнства в світі. Запанує Господа порядок на землі»¹⁶, тобто звідси випливає, що польський народ є народом-месією, що повинен бути оплотом процвітання та спокою людства.

Аналізуючи польське месіанство можемо констатувати, що дане поняття обґрунтовує тезу про те, що поляки як нація, мають видатні риси особистості, які особливим чином виділяють їх серед народів світу. Вони можуть претендувати на встановлення власної гегемонії у світі, і має на меті обґрунтування першості Речіпосполитої у міжнародному житті та політиці¹¹. Отже, польський месіанізм – це політична течія, що з'явилася після поразки Листопадового повстання в Царстві Польському, яка обґрунтовувала необхідність відродження Речіпосполитої, її місце і роль у світовій політиці та була антитезою російському політичному месіанству¹.

Сучасне ж повноцінне, як нашу думку тлумачення даного поняття дав Й. Ейгенгард. Він вважає, що польське месіанство – це філософсько-політична концепція, що сформувалася у XIX ст. під впливом, зокрема Наполеонівських війн, і показує, богообраність поляків і їхнє призначення захищати християнську Європу. Воно зародилась у середовищі Великої еміграції й знайшла найповніший вияв у творчості А. Міцкевича¹³.

І С Т О Р И Ч Н Е С У С І Д С Т В О

Так, традиції давніх Яґеллонів (формування політичної концепції сарматизму), польських повстанців і патріотів-емігрантів ХІХ ст. стали дороговказом для Ю. Пілсудського (формулювання концепції Прометеїзму), якому волею долі випало відіграти вирішальну роль у відродженні незалежної Польщі¹¹.

З огляду на три вище означені компоненти, польська національна ідея – це сформована під впливом історичних обставин ідея, яка пояснює винятковість польського народу, його культури, мови, а головне держави, що в даному контексті виступає як історична необхідність, без якої неможливе існування всіх інших держав.

Варто наголосити, що польська національна ідея є лише різновидом месіанської візії, адже аналогічні тези сповідують теоретиків іліазму або міленаризму, що покладають Божу волю на окремих народ, який виступає «героем» чи «спасителем» людства від можливих майбутніх катастроф або панславізму, який тлумачить історичну необхідність єдності всіх слов'янських племен та ін. Тобто вважати дану позицію, як шовіністичну чи радикально налаштовану проти інших народів не доцільно, адже вона формувалася під впливом боротьби за відродження держави та захисту свого народу від асиміляційних заходів країн-метрополій.

Наукове бачення концепції «*Rzeczpospolita od morza do morza*» виклав Р. Дмовський у своїй праці «Думки сучасного поляка»¹².

На думку Р. Дмовського відродження польської ранньомодерної імперії, яка існувала в ХVІ – ХVІІІ ст., що має стати єдиною силою та зможе контролювати безпеку в Східній Європі; стане форпостом стабільності та миру¹². Однак, варто зауважити, що дана сентенція є лише проявом месіанських візій, які на межі ХІХ – ХХ ст. сформувалися під впливом суспільно-політичних змін у світі набирали сили. Отже, дана концепція ставить на перший план історичну першість польського народу, який повинен стати оплотом стабільності, процвітання та носієм елітарної культури в Східній Європі.

Український історик Зелінський М. зауважує, що у своїх працях теоретик польського націоналізму Р. Дмовський щодо відродження великої та могутньої Польщі «від моря до моря», провідне місце надавав і східним територіям давньої Речі Посполитої з їх величезним людським та природним потенціалом⁴. Таким чином, територіальний проект Р. Дмовського, заснований на концепції історичного легітимізму і враховуючий фактор поступового зменшення етнічної присутності у східному напрямку, передбачав досягнення якомога більш сприятливих контурів кордонів для Польщі на сході. Оптимальним варіантом, на думку лідера ендеції, мала б стати межа, що проходить по лінії другого поділу Речі Посполитої – 1793 р. До складу новоствореної держави планувалося приєднати значну частину українських, білоруських і литовських етнічних територій, які отримали в польській політичній і історичній думці назву «східних кресів» або «забраних територій»⁴.

Таким чином, проаналізувавши джерела виникнення та становлення концепції «*Rzeczpospolita od morza do morza*» варто наголосити, що вона сформувалася під впливом історичних процесів, що справили значний вплив на польський народ, його ментальність та світогляд. Дана концепція включає в себе такі складові, як польська національна ідея, польський месіанізм та сарматизм.

Джерела та література:

1. Белей Л. Асиметрична симетрія: польові дослідження українсько-польських відносин. – К., 2014. – С. 45;
2. Дейвіс Н. Боже ігрище: історія Польщі. – К., 2008. – С. 765;
3. Зашкільняк Л. О. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів. – Л., 2002. – С. 332;
4. Зелінський М. Проблема визначення східного кордону Польщі в «інкорпораційній» концепції Романа Дмовського // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2014. – Вип. XXXIX. – С. 220;
5. Машкевич М. Східна польська політика у ХХ – на початку ХХІ ст.: концепції та інтерпретації. – К., 2015. – С. 46;
6. Снайдер Т. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь 1569–1999. – К., 2012. – С. 124;
7. Соловьев В. С. Русская идея. – М., 1992. – С. 185–204;
8. Чупрій Л. Історичні аспекти становлення концепту «Між'моря» в контексті українського державотворення // Гілея: науковий вісник. – 2016. – Вип. 113. – С. 417;
9. Шкрібляк М. Формування ренесансного світогляду українців в умовах бездержавності та піднесення ідей «польського сарматизму» // Мандрівець. – 2014. – №4. – С. 72;
10. Askenazy S., Napoleon a Polska, Warszawa 1994. – S. 12;
11. Deruga A. PolitykawschodniaPolskiwobecziemLitwy,

У К Р А Ї Н А - П О Л Ї Щ А

Białorusii Ukrainy, 1918-1919. – Warszawa, 1969. – S. 33;12. Dmowski R. Myślinowoczesnegopolaka. – Warszawa, 2007. – S. 47;13. Engelgard J. Koncepcjeinkorporacyjne Romana Dmowskiegoiruchunarodowo-demokratycznegowlatach 1918-1921. - Warszawa, 2012 – S. 51-66; 14. Kieniewicz S. Stosunkipolsko-ukrainskiwlatach 1820–1870. – Warszawa, 1965. – S. 137;15. Kronikapowstań polskich 1794-1944. - Warszawa, 1991. , S. 103;16. Kochowski W. Psalmodiapolska. - Lublin, 2003. – S. 54;17. Wapiński R. Roman Dmowski. – Lublin, 1989. – S. 92;18. Szpyrkówna M. Trzyproroctwa: O losach Polski, Zachodu i narodużydowskiego. – Warszawa, 1939. – S. 32;

Vitaliū Tучинський

«За нашу і вашу свободу»: події польського національного повстання 1830-1831 рр. на Правобережній Україні у спільному дослідженні українських та польських істориків

Польське національне повстання 1830-1831 років, що увійшло в історію як Листопадове, займає особливе місце в історії польського та українського народів. Готуючись до відзначення 200-літнього ювілею повстання варто зауважити про те, що багато проблем пов'язаних із підготовкою, перебігом бойових дій та наслідків знакової історичної події на території Правобережної України і досі залишаються поза увагою як польських так і українських дослідників.

Нашу увагу привернуло наукове видання, що вийшло друком на початку 2017 року[1]. Монографія продовжує традиції сучасної українсько-польської історіографії щодо спільного поглибленого вивчення складних та дискусійних сторінок історії обох народів. У колективній праці українських та польських вчених зроблено черговий вагомий крок у висвітлення подій антиросійського польського національного повстання на території Правобережної України 1830 -1831 рр.

Варто відзначити про те, що автори монографії репрезентують українські наукові установи та вищі навчальні заклади Києва, Львова, Вінниці, Умані та інших міст нашої держави, а також польські наукові інституції Варшави, Ченстохови, Кельц та Ольштина. Рецензоване видання є логічним продовженням спільних історичних досліджень, започаткованих колективною монографією «Польське національне повстання 1863-1864 рр. на Правобережній Україні: від міфів до фактів», що побачила світ у 2014 році[2].

Нашу увагу привернуло широке використання вітчизняними та польськими авторами монографічної праці документальних та інших груп історичних джерел. Особливо варто відзначити використання мемуарних джерел, зокрема спогадів М. Чайковського[1, с. 53-71] та Р. Дмовського[1, с. 88-98], що були активними учасниками повстання. Зауважимо про те, що спогади Михайла Чайковського дозволяють простежити бойовий шлях загону під його командуванням з Волині і Поділля до Галичини, більше дізнатися про національний склад його учасників, ознайомитися із його оцінками військових та політичних лідерів Листопадового повстання, зрозуміти мотиви вчинків шляхтичів Правобережної України, котрі ризикуючи своїм життям та майном долучалися до активних форм та методів боротьби.

Рецензована праця має чітку структуру і побудована за проблемно-хронологічним принципом. Вона складається із передмови, вступу та трьох розділів. У вступній статті досліджуються історичні передумови та причини повстання на території Правобережної України. Її автор у підсумку зазначає, що польське повстання на території українських етнічних земель відбувалося у вкрай несприятливих для поляків обставинах, які були наслідком за давнього антагонізму між польськими політичними і господарськими елітами та українським селянством, з огляду на неприхильність останніх до справи відновлення Речі Посполитої[1, с.25-26].

У першому розділі – «Ідеологія, історіографія та джерела історії Листопадового повстання» подано вичерпну характеристику джерельної бази, а також української польської та російської історіографії історії Листопадового повстання. Особливо змістовним у розділі є дослідження польського історика Н. Моравеця, що характеризує головні надбання синодальної історіографії та проводить цікаві паралелі щодо оцінки нею причин